

² Марков В. І. Створення та реєстрація суб'єктів підприємництва в недержавного сектору економіки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. І. Марков. – Д., 2004. – С. 5.

³ Там само.

⁴ Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О. О. Квасніцька; Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. – Донецьк, 2006. – С. 9.

⁵ Соціально-правова природа юридичної особи: Автореф. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. М. Кравчук; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2000. – С. 9.

⁶ Науково-практичний коментар до Ст. 56 Господарського кодексу України / За заг. ред. Притики Д. М., Булгакової І. В. – К. Юрисконсульт, Юстініан – 2010.

Резюме

Актуальність матеріалу, викладеного у цій статті, зумовлена нагальною потребою в удосконаленні та впорядкуванні дозвільної системи в галузі засобів масової інформації, різновидом яких за чинним законодавством є аудіовізуальні ЗМІ, що є потужним демократичним інститутом та мають чи не найбільший інформаційний вплив на суспільство.

Ключові слова: аудіовізуальні ЗМІ, дозвільна система, суб'єкт господарювання.

Резюме

Актуальность материала, представленного в данной статье, обусловлена неотложной потребностью в усовершенствовании и благоустройстве разрешительной системы в отрасли средств массовой информации, разновидностью которых по действующему законодательству являются аудиовизуальные СМИ, которые являются мощным демократическим институтом и имеют наибольшее информационное влияние на общество.

Ключевые слова: аудиовизуальные СМИ, разрешительная система, субъект ведения хозяйства.

Summary

Actuality of material, presented in this article, is conditioned an urgent requirement in an improvement and equipping with modern amenities of the registration system in industry of mass medias, the variety of which on a current legislation are audiovisual MASS-MEDIA which are a powerful democratic institute and have the most informative influence on society.

Key words: audiovisual MASS-MEDIA, registration system, subject of menage.

Отримано 22.09.2011

В. В. КОХАНОВСЬКИЙ

*Володимир Віталійович Кохановський, ад'юнкт
Національної академії внутрішніх справ*

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ СТРОКУ ЙОГО ПОВНОВАЖЕНЬ ТА СПОСОБУ ОБРАННЯ

Вирішальне значення для розбудови державності в Україні пов'язується з прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., де утверджувалося здійснення українським народом його невід'ємного права на самовизначення та проголошувалися нові принципи організації публічної влади та правового статусу людини і громадянина.

Сприйняття Україною загально визнаних демократичних способів управління суспільним життям зумовило заснування поста Президента України. У зв'язку з цим Верховна Рада 25 червня 1991 р. ухвалила за доцільне заснувати пост Президента України до прийняття нової Конституції України. Невдовзі були прийняті відповідні закони з цього приводу, зокрема: 5 липня 1991 р. Верховною Радою Української РСР прийнято рішення про створення в Україні інституту одноособового глави держави, шляхом прийняття законів: «Про заснування посади Президента Української РСР та внесення змін і доповнень до Конституції Української РСР», «Про Президента Української РСР» та «Про вибори Президента Української РСР», тому прийняття вищевказаних законів і внесення відповідних змін до чинної тоді Конституції (Основного Закону) Української РСР 1978 року спонукало до реальних кроків щодо подальшого розвитку інституту президентства.

З часу заснування інституту президентства в Україні статус Президента України зазнав суттєвих змін. Так, згідно з Законом «Про заснування поста Президента...» він оголошувався «найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади». Згідно з Законом «Про внесення змін і доповнень до Конституції» від 14 лютого 1992 р. Президент України оголошувався «главою держави і главою виконавчої влади України». Згідно зі ст. 19 Конституційного Договору Президент визнавався «главою держави і главою державної виконавчої влади України». А згідно зі ст. 102 Конституції України від 28 червня 1996 р. Президент України є главою держави і виступає від її імені¹.

Президент (від лат. Praesidens – той, хто сидить спереду) – обраний народом, парламентом або представницької колегією глава держави, який отримує влади на визначений термін у порядку делегації². Перша держава, в якій було запроваджено посаду президента як глави держави і виконавчої влади, – це США, де Конституцією 1787 р. затверджено цей пост. У Європі пост президента вперше було запроваджено у Франції та Швейцарії у 1848 р. У XX ст. поширилося запровадження цього поста у багатьох країнах. Остання фаза зазначеного процесу мала місце наприкінці 80-х – на початку 90-х років, коли пост президента було запроваджено майже в усіх незалежних державах, які утворилися після розпаду СРСР, та у країнах Східної Європи. На сьогодні у світі з більш як 190 країн – членів ООН понад 130 мають президентів.

Питання конституційно-правового статусу Президента України в своїх наукових роботах розкривали такі вітчизняні вчені-правники, як: О. Ф. Андрійко, В. І. Борденюк, А. З. Георгіца, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний, М. І. Козюбра, І. Б. Коліушко, А. М. Колодій, Н. Р. Нижник, В. Ф. Опришко, В. Ф. Погорілко, В. М. Шаповал та ін. У роботах зазначених правників не всі елементи конституційно-правового статусу Президента України знайшли своє відображення. Наприклад, досліджено тільки загальні питання про способи обрання глав держав, не достаньно вивчено питання про строк повноважень Президента України, що і зумовлює актуальність обраної теми статті. Так, фрагментарно питання способів обрання і строків повноважень Президента України піднімалося у дослідженні Ю. М. Коломійця в 1998 р. на тему: «Інституту глави держави в системі вищих органів влади зарубіжних країн», Н. В. Кононенко «Інститут президентства в Україні: політологічний аналіз»³, С. Г. Серьогіної «Компетенція Президента України: теоретико-правові засади»⁴, Н. Г. Плахотнюк у 1999 р. на тему «Інститут президентства в Україні: конституційно-правовий аспект». Також окремі аспекти стоків повноважень глави держави піднімаються при розкритті проблем виборчого права – Ф. Г. Бурчаком⁵, Л. М. Козодоем, В. М. Шаповалом, Ю. Б. Ключковським та ін.

У світлі новітніх подій та триваючої конституційної реформи актуальним є дослідження питання законодавчого закріплення конституційно-правового статусу глави держави і практики визначення строку повноважень Президента України.

Слід зауважити, що заснування посади Президента України на конституційно-правовому рівні в 1991 р., відкривало нову епоху розвитку української державності. Все це вимагає системного відпрацювання питань функціонування державного механізму, при цьому важливо врахувати апробовані практики організації та функціонування органів влади в зарубіжних країнах.

Аналіз конституційних характеристик позиції Президента України свідчить, що Україна має відноситись до напівпрезидентської форми правління. На підставі формальних ознак до цієї форми правління мають належати у Західній Європі: Португалія, Фінляндія та Франція; до країн з парламентською формою правління відносяться: Греція, Німеччина, Італія та Швейцарія⁶.

Важливим елементом конституційно-правового статусу глави держави є його термін повноважень. У різних країнах передбачені різні терміни повноважень глави держави. Для більш ґрунтовного розгляду цього питання є доцільним окреслити історичний аспект даної проблематики. Так, уперше обмеження терміну повноважень президента було введено в Конституцію США в 1787 році⁷. Ця правова норма стала одним з великих досягнень республіканської форми правління, особливо на тлі європейських і азійських монархій того часу, де термін правління правителя міг бути обмежений тільки його власною смертю чи насильницьким відстороненням від влади. Поряд з закріпленням строку повноважень президента, в Конституції США був закріплений ще один важливий республіканський принцип: президент має право на переобрання, але не більше, ніж ще на один термін. Саме ці дві норми – обмеження перебування президента при владі визначеним терміном і обмеження кількості термінів його перебування на посаді – стали важливим правовим бар'єром, що перешкоджає перетворенню президентської влади в багаторічну особисту диктатуру⁸.

Наявність інституту президентства в Україні зумовлена насамперед необхідністю забезпечення узгодженого функціонування державного механізму, організованого на засадах поділу влади. Президенту надаються ті повноваження, які дають змогу ефективно підтримувати єдність влади і нормальне функціонування всіх ланок державного механізму, за необхідності застосовуючи заходи впливу на тих посадових осіб і ті органи, які є причиною розладу. Саме забезпечення єдності державної влади складає серцевину діяльності Президента України, зумовлює необхідність даного інституту⁹.

Згідно з Конституцією України від 28 червня 1996 р. Президент України обирається громадянами України строком на п'ять років. За час існування нашої держави проведено п'ять виборчих кампаній по виборах Президента України 1991, 1994, 1999, 2004 та 2010 років, що дало можливість отримати не тільки теоретичні навички, а й практичний досвід, який спонукає для виявлення та усунення прогалин у законодавстві нашої країни, шляхом внесення змін до Конституції України та інших законодавчих актів.

Система демократичних гарантій, передбачених Конституцією України, мета яких – виключити можливість узурпації усієї повноти влади Президентом, перетворення його в авторитарного правителя, до складу яких можна віднести кількість термінів перебування на посаді та обмеження терміну повноважень Президента, п'ятирічним строком (ч. 1 ст. 103). Це встановлення має перешкодити формуванню незмінного клану керуючих осіб, появи та збереженню стійких корпоративних груп, відкрити шляхи припливу в ешелони влади свіжих сил, політичних діячів і лідерів нового покоління. При цьому п'ятирічний строк передбачений в країнах з усіма сучасними республіканськими формами державного правління.

У законодавстві України наявність обмежень щодо строків здійснення влади є одним із елементів демократичного устрою нашої держави і гарантією здійснення народовладдя. Тривалий термін перебування

однієї особи на посту глави держави може призвести до концентрації влади та звуження повноважень інших конституційних органів. Саме тому Конституція України містить положення, які визначають строк повноважень органів державної влади, включаючи і Президента України.

Нині в політикумі обговорюється можливість збільшення строку повноважень Президента України. Аргументів при цьому висловлюється недостатньо, одним із них є прецедент у Російській Федерації, де було змінено строк повноважень президента з 4 до 6 років. В останні роки ряд держав дійсно переглянули конституційне закріплення строків повноважень глав держав, як правило, зміни передували референдуми: 26 вересня 1999 р. шляхом національного референдуму було збільшено з п'яти до семи років без права повторного переобрання строк повноважень Президента Таджикистану, однак за результатами іншого референдуму від 22 червня 2003 р. було внесено 56 змін до Конституції, згідно однієї із них, кількість конституційних строків повноважень Президента Таджикистану збільшилось з одного семирічного строку на два. У вересні 2000 р. в Франції на референдумі було прийнято рішення про скорочення конституційного строку президентських повноважень з семи до п'яти років, але не виключили можливість третього строку президентства. У травні 2008 р. депутати Національної ради республіки Франція прийняли поправку до Конституції, згідно якої Президент Франції не може займати вищу державну посаду більше двох п'ятирічних строків. 15 жовтня 2002 р. в Іраку шляхом референдуму (100 % підтримки) було прийнято рішення про продовження на 7 років президентських повноважень Саддама Хусейна. 27 лютого 2002 р. на національному референдумі в Узбекистані було прийнято рішення про продовження повноважень президента країни Іслама Карімова з п'яти до семи років.

Наявність у законодавстві України, як і в законодавстві інших демократичних країн, обмежень щодо строків здійснення влади органами чи особами є невід'ємним елементом демократичного устрою держави, однією з гарантій здійснення народовладдя. Розгляд у порівняльно-правовому аспекті питання щодо строків повноважень важливе для пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування глави української держави і приведення його діяльності у відповідність з вимогами сьогодення.

Конституційні засади порядку обрання Президента України встановлюються ст. 103 Конституції. Президент України обирається громадянами на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на 5 років. Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше як два терміни підряд.

Під терміном «перебування» на посаді глави держави мається на увазі проміжок часу, в який дії президента є легітимними, тобто законними. Таким чином, при здійсненні свого виборчого права, кожний громадянин України, враховує, що особа яка обирається на посаду глави держави, користується повноваженнями Президента лише п'ять років.

Під строком існування повноважень розуміється період, протягом якого глава держави має характеристики реального буття, тобто є наявним у часі й просторі. Темпоральними межами існування повноважень є момент початку його реального буття і момент переходу до небуття (закінчення реального буття). Говорячи про межі повноважень, називають момент набрання ними чинності і момент втрати ними такої, які відмежовують час, протягом якого ці повноваження мають юридичну силу.

Перше питання, яке виникає у зв'язку з дією обраного Президента у часі, має розглядатися питання про темпоральні межі існування його повноважень, а саме з якого моменту починається відлік строку повноважень.

За загальним правилом, з моменту складання присяги починається відлік строку повноважень Президента. Новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складання присяги народом на урочистому засіданні Верховної Ради України. Президент України, обраний на позачергових виборах, складає присягу у п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів. Складання присяги нерідко визнається елементом процедури інавгурації, тобто проголошення відповідної особи главою держави. Другим постає питання, з якого моменту припиняються повноваження Президента України, тому для повної та всебічної відповіді звернемось до Конституції України, а саме до ст. 108, де визначено, що Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України.

Світова історія і практика накопичили значний досвід президентських виборів і визначення строку повноважень глави держави. Опрацювавши законодавство країн світу, можна виділити дві моделі легітимації глави держави: 1) обрання президента парламентом; 2) обрання президента безпосередньо народом (корпусом виборців). На підтвердження існування зазначених моделей наведемо приклади. Так у Словаччині, Угорщині, Чехії, Турції, Греції, Латвії, Естонії, КНДР та в інших країнах президент обирається парламентом. Одразу зауважимо, що модель обрання президента найвищим представницьким органом притаманна більшості парламентських республік. Обрання президента безпосередньо народом характерно для країн з президентською або напівпрезидентською формами правління – Бразилія, Мексика, Франція, Російська Федерація, Болгарія, Польща, Румунія, Казахстан, Литва та ряду інших країн.

Конституція України встановлює строки проведення чергових виборів Президента та виборів, які повинні призначатися у разі дострокового припинення його повноважень. Чітке конституційне визначення чергових і позачергових виборів Президента покликане забезпечити відповідну організованість і максимально, з урахуванням потреб виборчого процесу, скоротити періоди, коли посада Президента може бути вакантною.

Новообраний Президент України приступає до виконання обов'язків не пізніше як через 30 днів, а у разі, коли Президента обрано на позачергових виборах, – у п'ятиденний строк після офіційного оголошення результатів виборів. Повноваження новообраного Президента починаються від моменту складення ним присяги народові, до якої його приводить на урочистому засіданні Верховної Ради Голова Конституційного Суду України. Юридичне значення присяги полягає у тому, що саме з моменту складення присяги новообраний Президент приступає до виконання своїх повноважень як глава держави, а повноваження попереднього Президента припиняються.

Аналізуючи нормативно-правові акти, що регулюють діяльність Президента України, вважаємо доцільним розроблення і прийняття Закону України «Про Президента України». Не дивлячись на те, що правовий статус Президента України регулюється Конституцією України, такий закон потрібен. Головним завданням закону має бути врегулювання питань, пов'язаних із вступом на посаду, організацією та механізмом діяльності Президента, процедурою утворення та статус консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів та служб Президента України, матеріально-фінансовим забезпеченням діяльності Президента України та ряд інших питань. Такий закон більше б відповідав реальній політичній ситуації і своєю назвою і змістом. Але існування цього закону не передбачено Конституцією, тому, в першу чергу, необхідно внести відповідні зміни до Конституції, на підставі якої і прийняти Закон України «Про Президента України».

Тенденція становлення держав – колишніх республік СРСР та зарубіжний досвід свідчать про загальне зростання конституційно-правових інститутів, створення різних їх варіантів, що породжується історичними та національними умовами розвитку конституціоналізму, а також практикою включати у механізм здійснення державної влади главу держави (президента), який би презентував державу. Водночас для України є характерними історичні традиції республіканської форми правління, наявність ідей інституту президентства в українській історико-політичній думці середини ХІХ – початку ХХ століття та існування історичної практики конституційно-правового закріплення цього інституту.

¹ Конституція України. Офіційне видання Верховної ради України. – К., 1996. – 117 с.

² Калиновський Б. В., Кінаш Б. С., Солоненко О. М. Державне будівництво та муніципальне право / Б. В. Калиновський, Б. С. Кінаш, О. М. Солоненко: Словник термінів та визначень. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 156.

³ Кононенко Н. В. Інститут президентства в Україні: політологічний аналіз / Н. В. Кононенко: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Інститут політ. і етнонац. досл. – К., 1998. – 17 с.

⁴ Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретико-правові засади / С. Г. Серьогіна: Автореф. дис... канд. юр. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України. – Харків, 1998. – 17 с.

⁵ Бурчак Ф. Г. Президент України / Ф. Г. Бурчак. – К.: Ін Юре, 1997. – 24 с.

⁶ Конституції государств Европейского Союза / Под общ. ред. Л. А. Окунькова. – М.: Издательская группа ИНФРА М-НОРМА, 1997. – 802 с.

⁷ Конституция США / Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / Сост. проф. В. В. Маклаков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во БЕК, 2000. – С. 339–374.

⁸ Белов Д. М., Бисага Ю. М. Конституційно-правове регулювання інституту президента в Україні та Франції / Д. М. Белов, Ю. М. Бисага. Монографія. – Ужгород, 2008. – С. 92.

⁹ Кривенко Л. Президент України: конституційно-правовий статус / Л. Кривенко // Віче. – 1994. – № 12. – С. 5–6.

Резюме

Дано характеристику передумовам відродження інституту Президента України, розкрито конституційно-правову регламентацію статусу Президента України, опрацьовано способи обрання глав держав і строки їх повноважень. Запропоновано зміни до Конституції України та прийняття нового Закону України «Про Президента України».

Ключові слова: інститут президентства, конституційно-правовий статус, державний механізм, строк повноважень.

Резюме

Дана характеристика предпосылок возрождения института президента Украины, раскрыто конституционно-правовую регламентацию статуса Президента Украины, рассмотрены способы избрания главы государства и сроки их полномочий. Предложено изменения в Конституцию Украины и принятие нового Закона Украины «О Президенте Украины».

Ключевые слова: институт президентства, конституционно правовой статус, государственный механизм, срок полномочий.

Summary

Given the assumptions of the revival of the President of Ukraine, Institute of constitutional and legal regulation refers to the status of the President of Ukraine, addressed ways of electing the head of State and their terms of Office. Proposed changes to the Constitution of Ukraine and the adoption of the new law of Ukraine «About the President of Ukraine».

Key words: institute of presidency, constitutionally legal status, state mechanism, term of appointments.

Отримано 14.09.2011